

بررسی تأثیر فضای مجازی بر روابط عاطفی زوجین

سارا بابایی^۱

چکیده

فضای مجازی به فضای گفته می شود که بدون در نظر گرفتن بعد زمان و مکان، ارتباطات اجتماعی میان فرهنگ های مختلف را از طریق فناوری های نوین امکان پذیر می کند. امروزه پیشرفت تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات به نحوی است که در هر بخشی از زندگی انسان، جلوه های حضور تکنولوژی و ارتباطات دیده می شود. از همین رو، فضای مجازی وسیله جنگ نرم دشمن هستند که هدف آن از بین بردن بنیان روابط بین همسران در خانواده می باشد. این پژوهش به شکل کتابخانه ای گردآوری و به شیوه توصیفی - تحلیلی می باشد، که هدف بررسی تأثیر فضای مجازی بر روابط عاطفی زوجین می باشد. این تکنولوژی توانسته است که راه خود را بین زوجین باز کرده و موجب شود که در روابط عاطفی آنها تأثیر بگذارد که در کنار مزایای خود، معایبی نیز دارند که مهمترین آنها طلاق عاطفی زوجین، سردی روابط بین همسران، خیانت واقعی، دروغ و پنهان کاری، کاهش پایداری به ارزش ها و دلزدگی از همدیگر می باشد. این مقاله با توجه به اهمیت موضوع، به بررسی تأثیر فضای مجازی بر روابط عاطفی همسران می پردازد، که در این مقاله به آن ها پرداخته شده است.

کلیدواژه ها: فضای مجازی ، برنامه های فضای مجازی ، روابط زوجین ، تعامل اجتماعی.

^۱ . طلبه سطح ۲ ، حوزه علمیه راه حضرت زینب سلام الله :تهران. Sb581925@gmail.com

مقدمه

ورود تکنولوژی و مدرنیته، بر شهر و زندگی شهری و سیستم ساختار فضایی، مناسبات و معاشرتهای اجتماعی به عنوان عرصه ظهور و آشکار آن اثرات بسیار زیادی گذاشته است. طی این چند دهه و به ویژه در سال های اخیر، سبک زندگی مردم در سطح جامعه، تغییر زیادی پیدا کرده و تقریباً در همه طبقات اجتماعی قابل رویت است. این تغییرات در سبک زندگی افراد با ورود فن آوری های جدید به دنیای رسانه و افزایش سرعت بسیار زیاد گسترش فن آوری اطلاعاتی- ارتباطی، تغییرات بسیاری در ساختار خانواده ها به ویژه زوجین به وجود آورد.

کم شدن ارتباط بین مردم، تنها در بیرون از خانواده ها مشاهده نمی شود، بلکه در درون خانواده نیز از آسیب های ناشی از فضای مجازی راه فرار ندارند که می توان شاهد کاهش تعامل بین همسران در خانواده ها نیز بود. امروزه در شهرها خیلی از فعالیت های فردی و اجتماعی از جمله: کار، سرگرمی، تولید، توزیع، خرید، فروش، یادگیری، پژوهش و خود زندگی در حال رفتن به سمت فضاهای مجازی می باشد. خانواده، ستون اصلی و قسمت مهمی از سرنوشت انسان است و در تعیین سبک و قوانین زندگی آینده، اخلاق، سلامت و عملکرد فرد در آینده نقش مهمی بر عهده دارد.

بنابراین، با ورود فناوری و شبکه های اجتماعی در بین زوجین موجب کاهش، ارزش های اجتماعی خانواده ها شده و باعث تغییراتی در رفتار و گفتار زوجین شده است. با بالا رفتن استفاده از اینترنت و به ویژه برنامه های اجتماعی تلفن همراه این روزها با وجود استفاده های مفیدی که دارد، باعث دوری زوجین از یکدیگر را فراهم ساخته است؛ به شکلی که با وجود نزدیکی فیزیکی و در زیر یک سقف بودن در داخل خانه، گاه فاصله عاطفی و معنوی زیادی را از هم تجربه می کنند و افراد خانواده، کمترین تعامل و گفتگوی صمیمانه را با هم دارند.

از این رو، این موضوع آسیب هایی را نیز در زندگی زوجین به وجود آورده که در کنار سایر عوامل مخرب در روابط عاطفی بین آنان، موجبات متزلزل شدن بنیاد خانواده ها و طلاق عاطفی زوجین و کمرنگ شدن صمیمیت میان اعضای خانواده و همچنین گسترش شکاف نسلی را بوجود آورده است.

از دلایل اهمیت موضوع این است که در شهرهای بزرگ بیشتر افراد از قشرهای مختلف به آسانی به رسانه های جدید دسترسی پیدا کرده، میل به تغییر و الگوبرداری در نوع زندگی و تعامل با هم کاملاً مشهود است. استفاده از رسانه های جدید باعث شده است تا زندگی جمعی و روابط صمیمانه اعضای خانواده دچار تغییر گردد و روابط زوجین شکاف عاطفی عمیقی با یکدیگر پیدا کنند. لذا پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به این سوال اصلی است که تاثیر فضای مجازی در روابط عاطفی زوجین چیست؟

سوالات فرعی: ۱- فضای مجازی چه تاثیراتی در سبک زندگی خانواده ها می تواند داشته باشد؟

۲- آیا طلاق عاطفی بین زوجین می تواند تحت تاثیر فضای مجازی باشد؟

در مورد پیشینه پژوهش می توان گفت که در مورد پیرامون موضوع اصلی تا حدودی کار شده است از جمله :

۱- خجیر و حسین نظر (۱۳۹۲) تحقیقی را با عنوان "آسیب شناسی خانواده ایرانی در عرصه شبکه های اجتماعی مجازی" به انجام رساندند. نتایج نشان دادند که استفاده از شبکه های مجازی، عاملی در بی اعتمادی، خیانت، سردی روابط، اعتیاد به آن و پرخاشگری افراد، انحراف و ابتذال اخلاقی، ترویج سبک زندگی غربی و ارزش یافتن نیازهای کاذب، شکسته شدن حریم خصوصی افراد و سوء استفاده از آنها می شود.

۲- مرتضوی و دیگران (۱۳۹۲) پژوهشی را با عنوان "کارکرد اجتماعی اینترنت و امنیت روانی خانواده" به انجام رساندند. یافته ها نشان دادند که کارکرد اجتماعی اینترنت دارای ابعاد فردی، گروهی و جمعی است.

۳- اسکافی نوغانی و دیگران (۱۳۹۴) پژوهشی با عنوان "اثر شبکه های اجتماعی بر طلاق عاطفی در شهر مشهد" به انجام رساندند. در این تحقیق، زوجین شهر مشهد با حجم نمونه ۳۰ زوج و اعضای شبکه آنها که جمعاً ۶۰۰ نفرند.

اما آنچه این تحقیق را نسبت به سایر تحقیق ها لازم الاجرا می کند بحث قلمروی موضوعی و توجه به ابعاد اثر گذاری فضای مجازی و شبکه ها بر روابط عاطفی زوجین است. در حالی که

سایر تحقیق‌ها به تاثیر آن بر زندگی زناشویی پرداخته‌اند هیچ کدام به تاثیراتش بر روابط عاطفی نپرداخته و این تحقیق از این حیث دارای رویکردی نو به مساله می باشد.

۱- مفهوم شناسی

۱-۱- فضای مجازی

فضای مجازی واژه ای است که نخستین بار توسط ویلیام گیbson در کتاب علمی تخیلی مشهورش به نام «نورمونسر» استفاده شده است. فضای مجازی به فضای گفته می شود که بدون در نظر گرفتن بعد زمان و مکان ، ارتباطات اجتماعی میان فرهنگ های مختلف را از طریق فناوری های نوین امکان پذیر می کند.^۱

فضای سایبر در حقیقت یک «محیط» است که ارتباطات در آن صورت می گیرد؛ نه صرفاً مجموعه ای از ارتباطات.^۲

در عصر کنونی، استفاده از اینترنت، شبکه و مخابرات دیجیتال به شدت رو به افزایش بوده و لفظ «فضای مجازی» می‌توانست بسیاری از ایده‌ها و رخداد‌های جدید را مستقیم و غیر مستقیم، راهنمایی کند. لفظ مادر فضای سایبر، سایبرنتیک است که از κυβερνήτης یونانی باستان به معنای فرماندار یا راننده اخذ شده است. همچنین نباید فضای مجازی را با اینترنت اشتباه گرفت؛ از این لفظ بیشتر در اشاره به اشیاء و شخصیت‌هایی که تا حدود زیادی در خود شبکه مخابراتی وجود دارد استفاده می‌شود.^۳

۲- تاثیرات اینترنت و فضای مجازی در جامعه

از اوایل دهه ۱۱، استفاده از اینترنت در همه جای دنیا مورد استقبال گسترده قرار گرفت. به موجب افزایش ارتباطات و روابط حساس زندگی، استفاده از برنامه ها در کشورهای مختلفی از

۱. خانیکی؛ فضای سایبری و شبکه های اجتماعی مفهوم و کارکردها، ص ۷۶.

۲. شاه محمدی، راهبردهایی برای پیشگیری وضعی از آسیب های فضای مجازی، ص ۱۰۶.

۳. همان ، ص ۲۷.

جمله اروپا، اقیانوسیه، استرالیا و شمال آمریکا رو به افزایش بوده است. چنین درصد افزایشی از یک طرف دارای مزیت و از طرفی دیگر برای کاربران فضای مجازی دارای صدماتی نیز بود.^۱ بی شک در حال حاضر، کامپیوتر و اینترنت به عنوان جزیی انکارناپذیر در تمام مراحل زندگی ما برای خود نفوذ کرده است. از محل کار و خانه و بانک و خرید و فروش و نقل و انتقال وام و روابط تجاری و بازرگانی و علمی و فرهنگی شروع تا لحظات شخصی زندگی انسان، همگی به نوعی تحت تأثیر این تکنولوژی بی نظیر قرار گرفته است.^۲ در حالی که، در مورد آینده اینترنت و تأثیرات آن بر جامعه کنونی، دیدگاه های متفاوتی وجود دارد. دیدگاه های خوش بینانه معتقد هستند. این شبکه موجب آگاهی بیشتر مردم شده و آنها را از تاریکی جهل استبدادی و استعماری نجات خواهد داد.

از این رو، مسیر آزاد اطلاعات دولت های مستبد را سست کرده و با جریان اطلاعات سانسور نشده، مردم را در این کار کمک خواهد کرد. این بزرگراه ها سبب خواهد شد که مردم و گروه ها از درد و رنج های یکدیگر آگاه شده و برای اتحاد و از بین بردن مشکلات خود سعی کنند. به طور کلی، در تاریخ بشری نظام سلطه با پیشرفت تکنولوژی و علم هرگز از بین نرفته بلکه از نظر اطلاعات ظاهری، خود را منطبق با حال کرده، همیشه قدرتمند بوده که دارای استعمار هست و به چپاول فقیر و ضعیف پرداخته است.

در سال های آتی، نیز صاحبان و ثروتمندان اطلاعات، فقرای اطلاعات را تحت سلطه گرفته و به سلطه خود ادامه می دهند. نظام جهانی استکبار سعی در یکسان سازی فرهنگی و غلبه فرهنگ خود بر مردم جهان سوم خواهد داشت و در این راه از هیچ تلاشی مضایقه نخواهد کرد. آنچه قطعی است خوش بینی و بدبینی کامل در مقابل این اتفاق صحیح نیست، بلکه باید بی طرفانه و به دور از تعصب به انتقاد از بخش های گوناگون اینترنت پرداخت. در هر حال، بزرگترین پیشرفت بشری در حال وقوع است و چه خواهیم و چه نخواهیم در برابر این تحول بزرگ قرار داریم. این ضرورت و اجبار است و انتخابی در میان نخواهد بود.^۳

۱. پمپک و همکاران، ص ۴۵.

۲. کاکاوند، اثرات جسمی و روانی کامپیوتر و اینترنت بر کودکان و نوجوانان، ص ۹۲.

۳. هاشمی زاده، بررسی آسیب های حضور در محیط مجازی برای دختران، ص ۴۵.

است، زمانی که این شرایط تغییر کند (برای مثال که بچه ها رشد کنند و خانه را ترک میکنند)، تعهد فرد به ازدواج به تدریج کمتر می شود، که این از نشانه های دلزدگی می باشد.^۱

۵- نتیجه گیری

سرگرمی های موجود در محیط فضای مجازی و افزایش مدت زمان استفاده از اینترنت ملزم با گوشه گیری افراد خانواده است. افراد برای اینکه بتوانند مدت بیشتری برای گشت وگذار در فضای مجازی تلف کنند، باید سایر روابط خود را در زندگی واقعی به حداقل ممکن برسانند. ظاهر فریبنده فضای مجازی در محیط خانواده موجب از هم پاشیدگی ازدواج، روابط زناشویی و روابط والدین و فرزندان می باشد. بر این اساس، از آنجا که بدون تردید از اوایل قرن بیستم با توسعه رسانه های جمعی میزان ارتباطات بین افراد کمتر شده است، در سازمان ها، در اجتماعات فامیلی و در خانواده، افراد کمتر با هم به گفتگو می پردازند و یا اینکه تمایل به گفتگو در بین انسانها کمتر شده است. اینترنت تاثیر گفتگو را کم رنگ تر کرده است و زنگ خطر جدی را برای ارتباطات بین مردم به صدا درآورده است. از همین رو، در این مقاله به مواردی که زوجین را تحت تاثیر فضای مجازی قرار می دهد بررسی شد.

۱- ابتدا فضای مجازی را مفهوم شناسی کرده؛ فضای مجازی به فضای گفته می شود که بدون در نظر گرفتن بعد زمان و مکان، ارتباطات اجتماعی میان فرهنگ های مختلف را از طریق فناوری های نوین امکان پذیر می کند.

۲- سپس تاثیر فضای مجازی که می تواند در جامعه داشته باشد را خلاصه به آن پرداخته شد. در اینجا، به استفاده از برنامه ها در کشورهای مختلفی از جمله اروپا، اقیانوسیه، استرالیا و شمال آمریکا که رو به افزایش بوده است. چنین درصد افزایشی از یک طرف دارای مزیت و از طرفی دیگر برای کاربران فضای مجازی دارای صدماتی نیز بود

^۱. همان.

۳- در آخر به مواردی که می تواند موجب آسیب به رابطه زوجین شود که شامل : طلاق عاطفی، کاهش پایداری به ارزش ها، خیانت واقعی، دزدگی از زناشویی و مواردی دیگر که سعی شد به طور اجمال به آنها پرداخته شده است.

منابع

۱. اسکازونی ، سوگل ، **طلاق عاطفی** ، فصلنامه علمی رهیافت های نوین در مطالعات اسلامی، ۱۹۸۸م.
۲. ادیبی سده، مهدی؛ رشیدی، محمود ، **زیمیل پرسه زنی خوشه چین**، فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی-واحد شوشتر، سال چهارم، شماره ۹، ۱۳۸۹ش.
۳. پاینز ، آیلاملانچ ، **دلزدگی از روابط زناشویی** ، مترجمان :سید حبیب گوهری راد، کامران افشار ؛ تهران : انتشارات رادمهر ، ۱۳۸۴ش.
۴. پادشاه ، محمد، **فرهنگ جامع فارسی آندراج**، تهران، کتاب فروشی خیام، ۱۳۶۳ش.
۵. خانیکی، هادی، بابایی، محمود، **فضای سایبری و شبکه های اجتماعی مفهوم و کارکردها**، فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات جامعه اطلاعاتی، ۱۳۹۰ش.
۶. خرم روز، امیررضا؛ نصیرزاده، سوسن و ابراهیم نژاد، **لیلا، پیش بینی خیانت های زناشویی براساس دلزدگی زوجین و اعتیاد به اینترنت**، دومین کنفرانس علوم تربیتی، روانشناسی و علوم انسانی ، ۱۴۰۰ش.
۷. دیلینی، تیم ، **نظریه های کلاسیک جامعه شناسی**. ترجمه: بهرنگ صدیقی و وحید طلوعی، تهران: نشر نی، چاپ دوم، ۱۳۸۸ش.

۸. رشیدی ، خسرو؛ مرادی ، آزاده، تعیین نقش متغیرهای ارتباطی در پیش بینی طلاق عاطفی، پژوهش های جامعه شناسی معاصر ، ش ۱۰، ۱۳۹۶ش.
۹. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، کتاب مفردات الفاظ القرآن، تهران: انتشارات ذوی القربی، ۱۳۸۳ش.
۱۰. سودانی، منصور. دهقانی، مصطفی. دهقان زاده ، زهرا، اثربخشی آموزش تحلیل ارتباط محاوره ای بر دلزدگی زناشویی و کیفیت زندگی زوجین. فصلنامه مشاوره و روان درمانی خانواده، ۱۳۹۱ش.
۱۱. ساروخانی، باقر ، مقدمه ای بر جامعه شناسی خانواده. تهران: انتشار سروش، ۱۳۷۰ش.
۱۲. سعیدیان، محسن، دروغ و تهمت: تئوری و تقیه، مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر، ۱۳۸۸ش.
۱۳. شاه محمدی، غلامرضا، راهبردهایی برای پیشگیری وضعی از آسیب های فضای مجازی، فصلنامه ی مطالعات راهبردی ناجا، ۱۳۹۵ش.
۱۴. عبدالحی، مجتبی ، طلاق عاطفی، مفاهیم و نمادها ، ماهنامه گزارش ، پیاپی ۲۵۵، ۱۳۹۲ش.
۱۵. علی بکیان، علی رضا. و افشاری نیا، کریم، پردازش مدل نقش واسطه ای دلزدگی زناشویی در رابطه بین تمایز یافتگی خود، سبک های حل تعارض و انتظارات زناشویی در پیش بینی سازگاری زناشویی در زنان و مردان متاهل در شهر کرمانشاه . فصلنامه روشها و مدل های روانشناختی، ۱۰، ۱۳۹۸ش.
۱۶. فرجاد، محمدحسین ، بررسی مسائل اجتماعی ایران. تهران: انتشارات اساطیر، ۱۳۷۷ش.
۱۷. قلی پور ، سهیلا ، بررسی تاثیر رسانه های نوپدید بر خیانت عاطفی زوجین و عوامل موثر بر آن ، علوم انسانی اسلامی ، ش ۱۰، ۱۳۹۵ش.
۱۸. کوزر، لوئیس ، زندگی و اندیشه بزرگان جامعه شناسی. ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی، چاپ چهاردهم ، ۱۳۸۷ش.
۱۹. کی نیا، مهدی ، عوامل اجتماعی مؤثر بر طلاق. نشر مطبوعات دینی، ۱۳۷۳ش.

۲۰. کاکاوند، فاطمه. *اثرات جسمی و روانی کامپیوتر و اینترنت بر کودکان و نوجوانان*، مجله گزارش. سال نوزدهم، شماره ۲۱۵، بهمن ماه ۱۳۸۸. ش.
۲۱. گیدنز، آنتونی، *تجدد و تشخیص: جامعه و هویت شخصی در عصر جدید*. ترجمه: ناصر موفقیان، تهران: نشر نی، چاپ نهم، ۱۳۹۳. ش.
۲۲. _____، *جامعه شناسی*. ترجمه: منوچهر صبوری، تهران: نشر نی، چاپ بیست و هشتم، ۱۳۹۲. ش.
۲۳. موسوی، سید کمال الدین و سید علی موسوی، *تحلیل روابط میان الگوی استفاده از تلفن همراه و اعتماد متقابل زناشویی*، مجله جامعه شناسی ایران، سال ۱۴، ش ۳، ۱۳۹۲. ش.
۲۴. محکم کار، ایمان؛ محمد مهدی حلاج؛ *فضای مجازی، ابعاد، ویژگی ها و کارکرد های آن در عرصه هویت با محوریت شبکه های اجتماعی مجازی*، ۱۳۹۳. ش.
۲۵. مزارزی، یاسین، صمدی، لیلا، سام نژاد، ساره، لقمان نیا، مهدی، *بررسی تاثیر فضای مجازی بر خیانت فرازناشویی*، چهارمین کنفرانس سراسری دانش و فناوری علوم تربیتی مطالعات اجتماعی و روانشناسی ایران، تهران، ۱۳۹۷. ش.
۲۶. محدثی گیلوایی، حسن، فلسفی، دریا، *تحلیلی جامعه شناختی از آمادگی برای دروغ گویی، پژوهش نامه ی زنان*، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال ششم شماره ۱، ۱۳۹۴. ش.
۲۷. موسوی، سید کمال الدین، *قدرت اجتماعی موبایل*. تهران: نشر بهینه فراگیر، چاپ اول، ۱۳۸۹. ش.
۲۸. مومنی، خدامراد؛ آزادی فرد، صدیقه، *رابطه دانش و نگرش جنسی و باورهای ارتباطی با طلاق عاطفی*، فصلنامه آسیب شناسی مشاوره و غنی سازی خانواده، ش ۲، ۱۳۹۵. ش.
۲۹. هادیان، صبا و امینی، داریوش، *پیش بینی دل زگی زناشویی براساس هوش عاطفی مهارت های ارتباطی و تعارضات زناشویی زوجین متأهل دانشگاه آزاد همدان*، فصلنامه پژوهشنامه زنان، سال ۱۰، شماره ۱، ۱۳۹۸. ش.

۳۰. هاشمی زاده، وجیهه؛ خمیس آبادی، مرضیه، بررسی آسیب های حضور در محیط

مجازی برای دختران، تهران: نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب های

اجتماعی نوپدید، ۱۳۹۱ ش.

۳۱. Geser, Hans. (2004); Towards a Sociological Theory of the Mobile Phone, In

Sociology in Switzerland; Sociology of the Mobile Phone; Online Publications:

Zurich.

۳۲. Pempek, T., & et al. «College students' social networking experiences on

Facebook», Journal of Applied Developmental Psychology, 2009, 30 :

.227-238